

☘ An Lúibín ☘

6 Deireadh Fómhair 2015

Ábhar machnaimh

Sliocht as píosa san *Irish Examiner* (29 Meán Fómhair 2015): ní argóint nua í, ach is beag an dochar í a chloisteáil arís. Agus cuimhnimis go bhfuil baint ag staid na Gaeilge in Éirinn le staid na Gaeilge thar lear. Ná bíodh súil ag aon duine, áfach, go ndéanfaidh pobal na hÉireann athchomhairle. Níl siad chomh difriúil sin le pobail eile an Bhéarla maidir leis an dearcadh atá acu i leith an ilteangachais.

Our English-only mentality costs us export markets and jobs. Our negativity toward speaking Irish saps morale. We need to open our minds to the wider world. Rejection of Irish, no matter how it is presented, is profoundly negative and shameful, rejecting as it does normal curiosity as to the meaning of placenames, common surnames and historical sources. America and Australia are offshoots of English culture. We are not. Americans promoting English is an affirmation of self. The Danes learnt English without abandoning Danish and have a stronger economy than we. Small open economies with educated multilingual confident populations do well.¹

An tAE agus an Ghaeilge

Tá bealach réidh roimh Ghaeilgeoirí arb áil leo post a fháil san Aontas Eorpach ach cur chuige le dúthracht. Tá roinnt coinníollacha ann: dioplóma nó céim a bheith acu, eolas maith a bheith acu ar Ghaeilge agus ar Bhéarla, agus dianscrúdú a dhéanamh.

Tá Gaeilge á húsáid mar theanga oibre san AE ón mbliain 2007 i leith, agus fágann sin de ghnáth go gcaithfear reachtaíocht uile an AE a aistriú go teanga dá leithéid; ach ní cheadaítear ach cuid den reachtaíocht a aistriú i gcás na Gaeilge toisc (más fíor don rialtas) nach bhfuil teacht ar an líon ceart aistritheoirí go fóill. Deir daoine eile go bhfuil an líon sin ann anois agus go mbeadh 180 post nua ann ar a laghad dá ndéanfadh an rialtas athchomhairle.

Faigheann an Oifig Eorpach um Roghnú Foirne idir 60,000 agus 70,000 iarratas gach bliain; ní ghactar ach le timpeall 2,000 iarrthóir. Tá gá le haistritheoirí agus le hateangairí, agus gá freisin le riarthóirí. Is leor duit dhá theanga oifigiúla na hÉireann chun seans a bheith agat ar phost.

An cat Gaelach

Deirtear i gcónaí go bhfuil diamhair sa chat: ainmhí é a bhfuil taithí aige ar an dorchadas, ainmhí a fhaigheann dídean ón duine ach a théann a bhealach féin, creachadóir agus rincoir, cara an bháis, é ag gabháil gan dua ó shaol go saol agus ar ais arís. Ainmhí é a bhfuil scanrú ann agus mealladh, é ag siúl leis na púcaí agus ag baint an tinteáin amach arís. Tá eolas aige ar an am atá le teacht agus ar ar tharla riamh. É beo i gcónaí i mbéaloideas na nGael.

¹ 'It's because of such attitudes that Irish is not normal part of life,' *Irish Examiner*, 29 Meán Fómhair 2015: <http://www.irishexaminer.com/viewpoints/yourview/its-because-of-such-attitudes-that-irish-is-not-normal-part-of-life-356332.html>

Sa 9ú haois bhreac manach Éireannach, deoraí, dán iomráiteach faoina chat ar chiumhais lámhscríbhíne i Mainistir Naomh Pól san Ostair:

*Messe ocus Pangur bán,
cechtar nathar fria saindán;
bíth a menma-sam fri seilgg,
mu menma céin im saincheird*

*Caraim-se fós, ferr cach clú,
oc mu lebrán léir ingnu;
ní foirmtech frimm Pangur bán,
caraid cesin a maccdán...*

Mise agus Pangur Bán, gach duine againn ag gabháil dá cheird féin; bíonn a mheanmasan le seilg agus mo mheanma féin le mo shaincheird. Is éard is ansa liom (rud is fearr ná clú) mo leabhrán a thuiscint go soiléir; níl Pangur Bán i bhformad liom mar is breá leis a cheird leanbaí féin...

Níor chat de chuid na hÉireann Pangur Bán, go bhfios dúinn, ach ní raibh cait eile in easnamh ar na críocha Gaelacha, agus iad le fáil ann chomh luath leis an Aois Chré-Umha. Meas orthu agus eagla rompu agus mórán scéalta fúthu. Cuireadh cat i dTuama na bhFuarnoc i gCo. na Mí (3000 – 2500 RCh), agus tá Uaimh na gCat ann i gCo. Ros Comáin. Faightear tagairt don ‘phéistchat’ (cat scáfar anchúinseach) sna seantéacsanna; tá tagairt níos ceanúla ann don ‘bhaircne’ (cat bán) agus don ‘bhreoinne’ (cat de shaghas anaithnid eile).

Tá léiriú ar nádúr an chait i seanfhocail agus i gcora cainte. An té a dhéanfadh gaisce dhéanfadh sé cat is dhá eireaball; bhainfeadh scéal greannmhar gáire as cat; dhéanfadh duine seiftiúil glic tiontú cait ina chraiceann; dá gcuirfí rud in áit shábháilte bheadh sé san áit nach mbainfeadh an cat clár de; déarfá faoi dhuine go raibh sé ag borradh is ag at mar a bheadh cat i mála; agus mura raibh áthas ort bualadh le duine d’fhiafrófá de cén cat mara a chas i do shlí é. Seans freisin go mbeadh sé chomh bródúil le cat a mbeadh póca air. B’fhéidir go ndéanfadh duine folach an chait ar rud – folach sciobtha neamhchúramach. Déarfá faoi bhean éigin rúnmhar, abair, gur cat bradach a gheobhadh brabach uirthi.

Céard a dhéanfadh mac an chait ach luch a mharú?

Siúl an chait ag an bpuisín (i.e. gasúr ag déanamh aithris ar a athair).

Is creach don chat a phiscín (i.e. mothaíonn cat uaidh a phiscín).

Ar mhaithe leis féin a bhíonn an cat ag crónán.

Is fearr greim de choinín ná dhá ghreim de chat.

Níor chríonna an cat ná an coimhedaí (i.e. níor mhoill ar dhuine cleas a aithint).

Dearmad bhean an tí ag an gcat.

Briseann dúchas trí chrúba (trí shúile) an chait.

Sna Garbhchríocha deiridís go leanfadh an mí-ádh cat dá ngabhadh sé trasna coirp, agus eagla orthu gur chat sí é a ghoidfeadh an t-anam. Ba ghá dóibh, mar sin, an corp a fhaire, rud a dtugtaí ‘an fhéill fhadalach’ air. Bhíodh cluichí ar siúl chun intinn an chait a bhaint ón gcorp; scaiptí miontas cait i seomraí eile; chuirfí tomhais le súil go stopfadh an cat chun na freagraí a dhéanamh amach; sheinntí poirt chun an cat a chur ag damhsa; mhúchtaí aon tine a bhí sa seomra faire ar eagla go meallfadh an teas an cat.

Chuirfí mias bainne amach ar an tairseach don chat sí Lá Samhna agus gheobhadh an teaghlach beannachtaí dá bharr. Mura raibh an bainne ann, mhothódh an cat na ba agus rachadh an bainne i ndísc. Cuimhnímis ar Chlach Taghairm nan Cat i nGleann Lìomhann (an *Crom-Ghleann*), mar a gcruinníodh na cait chun an tSamhain a

cheiliúradh. Ba chailleacha iad na cait sí agus iad i gcumas dul i riocht cait naoi n-uaire. Dá ndéanfaidís an claochlú deireanach bheadh cuma cait orthu go deo. Mharaití cait in Albain chun réadóireacht a dhéanamh.

Chreideadh na hÉireannaigh gur minic nach raibh sna cait ach mná agus fir ar cuireadh cruth eile orthu. Coimeádaithe maoinne ba ea na cait agus is minic a bhíodh sé ina bhualadh mór eatarthu i ngeall ar an ór úd. Chreidítí go mbíodh na cait ábalta an aimsir a réamhaithris. Dá nglanfadh cat a aghaidh thioctadh báisteach; dá ndruidfeadh sé amach ón tine bheadh a fhios agat go raibh stoirm air. Deirtí i ngeall air seo gur maith an comharthaí an cat.

Ar Oileán Mhanann bhí an mí-ádh ag siúl leis na cait go léir; in Éirinn bhí sé ag siúl le cait dhubha amháin.

Bhí cat ag teaghlach feirmeora leis na blianta fada agus thuig sé Gaeilge agus Béarla. Tháinig eagla ar an teaghlach roimhe, mar dúirt siad go dtiocfadh an chaint leis lá éigin. Shac an feirmeoir i mála é agus rún aige é scaoileadh amach ar an sliabh. Ach casadh conairt air agus bholaigh siad den mhála agus stróic é, agus léim an cat amach. Rug na madraí air agus shrac as a chéile é, ach bhí deis ag an gcat an méid seo a rá leis an bhfeirmeoir: 'Nach maith an scéal daoibh go gcaithfidh mé bás a fháil inniu, mar dá bhfanfainn beo bhí mé chun sibh a mharú anocht'.

Tá na cait le fáil sna seanscéalta: féach 'Tromdámh Guaire' (*Tromhdhámh Ghuaire*), scéal faoi chonspóid idir an file Seanchán Toirpéist (a bhí ina bheatha sa 7ú haois) agus an rí Guaire. Bhí Seanchán míshásta le féile Ghuaire agus leis an drochbhia a tugadh dó. Faoi dheireadh d'iarr sé ubh ach ní raibh fáil ar a leithéid; dúradh leis gurbh iad na luchta a d'íth í. D'aor sé iad agus agus deirtear gur thit deich luchta díobh marbh i bhfianaise Sheancháin. Dúirt Seanchán ansin: 'Ní sibhse ba chóir domsa a aoradh ach an bhuíon ag a bhfuil bhur gcosc, .i. tuatha na gcat, agus aorfadsa iad chomh maith is a aorfad a dtriath agus a dtiarna agus a mbreitheamh, .i. Iorasan mac Arasain...' Ba é Iorasan Rí na gCat agus nuair a chuala sé an méid sin dúirt sé go n-imreodh sé díoltas ar Sheanchán.

Dúirt Reang Ghéarfhiacloch a iníon leis: 'B'fhéarr linn,' ar sí, 'go dtabharfá Seanchán ina bheatha chugainn agus d'imreimis féin díoltas air'.

'Tabharfad,' ar Iorasan, agus do ghluais sé roimhe agus dúirt lena hiníon a bráithre do chur ina leanúint. Insíodh do Sheanchán go raibh Iorasan ar shlí chuige lena mharú, agus dúirt sé le Guaire teacht go maithibh Chonnacht uime lena chosaint ar Iorasan; agus do tháingadar ina thimpeall. Agus níor chian dóibh gur chualadar an torann creathnach comhtheann comhbhrúithneach amhail buinne tine mire mórdhéine ag mearlosadh...²

Rug Iorasan ar Sheanchán agus chroch leis é. Bhí Seanchán ag moladh Iorasain agus a léime agus a nirt agus a chalmachta, ach ní scaoilfeadh an cat saor é. Bhain siad Cluain Mhic Nóis amach, mar a raibh Naomh Ciarán ag obair i gceárta. Bhí caor athleáite iarainn i mbéal na teanchaire ag Ciarán agus thug sé urchar don chat a d'fhág gan anam é. Ach ní raibh Seanchán sásta. 'Mo mhallacht ar an lámh a thug an t-urchar sin,' a dúirt sé. 'Cén fáth?' a dúirt Ciarán. 'Is olc liom,' a dúirt Seanchán, 'nár ligeadh d'Iorasan mé a ithe ós rud é go mbeadh an tromhdhámh ag aoradh Ghuaire dá bharr'.

Buailfidimid le cat draíochta in 'Immram curaig Máeil Dúin' (*Iomramh churach Mháeil Dúin*). Chuir Máel Dúin chun na farraige lena thriúr comhaltáí agus le beirt eile, agus is iomaí iontas a casadh orthu.

Do chonaiceadar inis nár mhór agus dún inti agus múr geal ard amhail is ba d'aol comhbhrúite a rinneadh é nó amhail is b'aonchloch chailce uile é. Ba mhór a airde ón muir ach amháin nár shroich sé na néalta. B'áibhéil é an dún. Tithe sneachta mórgheala um an múr. Do chuardar isteach sa teach ba mhó díobh agus ní fhacadar neach ach cat beag a bhí sa lár ag súgradh ar na ceithre uaithní³ cloiche a bhí ann. Do lingeadh sé de gach uaithne ar cheann eile. D'fhéach sé beagán ar na fir agus níor stad sé dá shúgradh. Do chonaiceadar ina dhiaidh sin trí shraith i bhfraigh an tí máguaird ó ursain go hursain. Sraith ar dtús de dhealgaibh óir agus airgid agus a gcosa sa fhraigh; sraith de mhuingibh óir agus airgid agus gach ceann díobh mar chiorcail [i.e. fonsai] dabhcha; an treas sraith de chlaímhíbh

² *Tromdámh Guaire*: <http://www.ucc.ie/celt/online/G301041/>. Litriú nuachóirithe.

³ Colúin

móra go doirn óir agus airgid. Lán na gcillíní de chuicibh geala agus de thlachaibh éadrachta.⁴ Damh bruite ann agus tine sa lár agus leastair⁵ mhóra go dea-leann meisciúil.

‘An dúinne do fágadh é seo?’ ar Máel Dúin leis an gcat.

D’fhéach sé siúd go tobann air agus do chuaigh ag súgradh arís. D’aithin Máel Dúin ansin gur dóibh do cuireadh an phroinn ann. D’itheadar ansin agus d’óladar agus do chodlaíodar. Do thugadar fuíoll an leanna leo sna paiteanna⁶ agus do chuireadar fuíoll an bhia i dtaisce. Nuair do bhíodar chun imeacht dúirt an tríú comhalta:

‘An mbéarfad liom ceann de na muincibh seo?’

‘Ná déan,’ ar Máel Dúin, ‘ní gan choimhead atá an teach’.

Do rug an comhalta leis é, áfach, go lár an leasa. Do chuaigh an cat ina ndiaidh agus do ling tríd amhail saighead tine agus loisc sé é gur luathreach é, agus d’imigh arís go raibh sé ar a uaithne. Do chiúnaigh Máel Dúin an cat ansin lena bhriathra agus do chuir an mhúince ar ais ina hionad agus do ghlan an luathreach de lár an leasa agus do chart ar thrá na mara é. D’imíodar ansin ina gcurach, agus do mholadar agus d’adhraíodar an Coimthe.⁷

Le léamh

Immram curaig Mail Dúin inso. tri bliadna & uii. mis iss ed boi for merogod issind ócian: <http://www.ucc.ie/celt/online/G301900/>.

Tromdámh Guaire: <http://www.ucc.ie/celt/online/G301041/>.

Patricia Monaghan. *The Encyclopedia of Celtic Mythology and Folklore*. Checkmark 2008: lgh 76-77

Lady Wilde. *Ancient Legends, Mystic Charms, and Superstitions of Ireland*. Samhain Song 2008

‘Cat sidhe,’ *Scotlore*: http://deborahmacgillivray.co.uk/scotlore_caitsidhe.htm

Gaillimh 1651

I Músaem Cathrach na Gaillimhe tá mionsamhail thríthoiseach idirghníomhach de Ghaillimh atá bunaithe ar Léarscáil na Gaillimhe 1651, léarscáil a rinne an cartagrafaí John Speed sa 17ú haois. An comhlacht RealSim a rinne í, agus léiríonn sí an chathair mar a bhí sí tar éis tréimhse fhada tógála a thosaigh i ndeireadh an 13ú haois. Féach cuid den mhionsamhail ar YouTube: ‘RealSim: Medieval Galway’: <https://www.youtube.com/watch?v=nDy1raoJ-o>.

Cathair mhór thrádála ba ea Gaillimh riamh: í lán de thithe cloiche, múrtha arda ina timpeall, céanna móra aici a bhíodh fad á cur leo. Ba í ‘Cathair na dTreabh’ í agus tagairt san ainm sin don olagarcacht ceannaithe a rialaigh í. Dhéantaí neart trádála leis an bhFrainc agus leis an Spáinn, agus bhí an chathair dílis don Choróin: ba mhinic conspóid idir í agus na muintreacha Gaelacha amuigh. Bhí clú na hordúlachta agus an dea-riartha uirthi: sa bhliain 1505 cuireadh tús le pábháil na sráideanna; sa bhliain 1519 cuireadh fad le múr an bhaile agus tógadh cuid den ché ar chostas an bhaile agus an rialtais.

Níorbh fhéidir an saol Gaelach a choinneáil amach, áfach. Sa bhliain 1536, le linn Anraí VIII, tugadh ordú ríoga go stadfadh muintir na Gaillimhe de nósanna agus de theanga na nGael a chleachtadh.

⁴ de chuilití geala agus d’éadaí lonracha

⁵ Miasa

⁶ Buidéil leathair

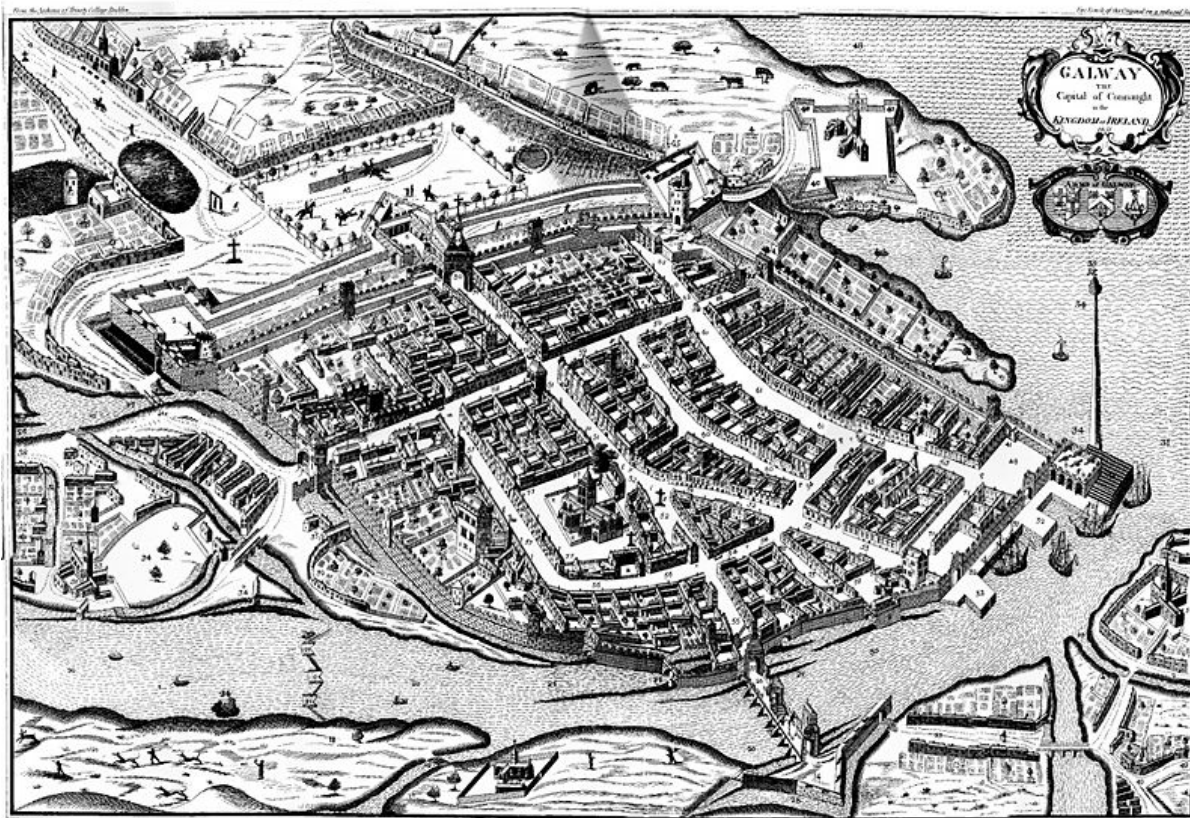
⁷ *Immram curaig Máeil Dúin:* <http://www.ucc.ie/celt/online/G301900/>. Litriú nuachóirithe.

Item, that everie inhabitant, as well within the said towne, as the suburbs of the same, doe shave their over lipps, called *crompeaulis* [*croiméil*]; and suffer the haire of their hedds to growe, till it cover their eares, and that every one of them weare English capps.

Item, that noe man, woman or childe, weare noe mantles in the streets, but cloaks or gowns, dubletts and hose, shapen after the English fashion, of the country cloth, or any other cloth it shall please them to buy.

Item, that noe man, woman or child, weare, in their shirts, or any other garments, no saffron...

Item, that every inhabitant within our said towne endeavour themselves to speake English, and to use themselves after the English facon; and, speciallye, that you, and every one of you, doe put your children to scole, to lerne to speke English... (28 Aibreán 1536)⁸

Gaillimh, 1651: léarscáil le John Speed
[Wikimedia Commons](#)

Ní mór an toradh a bhí air seo: bhí Gaeilge á labhairt i nGaillimh le fada an lá (agus tá fós). Ní caidreamh tráchtála amháin a bhí ag na Gaillimhigh ar an saol eile úd máguaird. Sa bhliain 1547 rinneadh achainí ar son Dame Mary Lynch, 'of a civile and Englishe ordre of education and manners,' iarbhean Uilliam de Búrca, Iarla Chlann Riocaird, 'a man of wylde governaunce in those parties where he dwelled...'⁹

Bhí rath ar chúrsaí tráchtála fós. Treisíodh na múrtha arís sa bhliain 1537; bunaíodh Ospidéal Naomh Bríd agus cailíní aimsire ag bailiú déirce ar a shon ar an Domhnach. Ach bhí contúirt ag bagairt ar an gcathair. Bhí Gaillimh ar an iargúil, ach d'éirigh leis an Reifirméisean í a bhaint amach sna 1550í agus an Choróin ar a dícheall ag iarraidh smacht a chur ar Éirinn. Lean an cogadh é. Sa bhliain 1572 dúirt an Ridire Henry Sydney: 'First, I find the town of Galwaye moche decaied' de bharr an bhánaithe a lean creachadóireacht 'Mhic an Iarla,' clann mhac an Bhúrcaigh.

⁸ Luaite in Hardiman, lch 80.

⁹ Luaite in Hardiman, lgh 81-2

Sa bhliain 1579 thug an Ridire William Pelham, Fear Ionaid na Banríona, cuairt ar Gaillimh: 'His lordship removed into the towne of Galwaie, twelve mills, verie rockie way, and full of great loughes. The towne is well bulte, and walled, with an exellent good haven, and is replenished with many welthie merchants.'¹⁰ Ach d'fhág cogadh fada na 1590í a rian ar an áit. Sa bhliain 1596 tháinig Aodh Ó Domhnaill ag iarraidh lóin; dhiúltaigh na Gaillimhigh an méid sin dó, agus cuireadh na fobhailte trí thine; ach cuireadh an ruaig air. Sa bhliain 1600 thosaigh an rialtas ag tógáil dún réaltchruthach (daingean den saghas ba dhéanaí) ar láithreán Mhainistir Naomh Agaistín os cionn na cathrach (sa chúinne uachtarach deas den léarscáil).

Bhaineadh na Fir Ionaid feidhm as Gaillimh mar áit 'civility' mar a bhféadfaidís smacht a chur ar uaisle, idir mhná agus fhir, nár ghéill do chumhacht na Corónach, mar a tharla, de réir na nAnnálacha, sa bhliain 1586:

Seisiún do choinneáil le Sir Risteard Biogam, agus le Comhairle Chúige Chonnacht i nGaillimh i mí Ianuairii. Seachtó de mhnáibh agus d'fhearaibh do bhású ar an seisiún sin. Ba díobh Domhnall mac Mhuircheartaigh Ghairbh mhic Bhriain mhic Taidhg Uí Bhriain, agus mac Uí Eaghra Bhuí .i. Brian mac Chéin mhic Oilealla ó Ghaileangaibh Chonnacht go ndroing d'uaislibh freisin.¹¹

Nuair a cailleadh Eilís sa bhliain 1603 tháinig Séamas I ina háit, agus dhearbhaigh sé seanphribhléidí na Gaillimhe. Bhí Gaillimh á deisiú i gcónaí. Bhí síocháin ann ar feadh tamall maith, ach nuair a d'éirigh idir Séarlas I agus an Pharlaimint sna 1640í thaobhaigh Gaillimh leis an Rí, cé go ndearna fórsaí Parlaiminteacha slad timpeall na cathrach; ansin d'fháiltigh muintir na Gaillimhe roimh an gCónaidhm Chaitliceach. Bhí namhaid eile ann, an Phlá: rinn sí slad taobh istigh de na múrtha sa bhliain 1649. Tháinig fórsaí Chromaill faoi cheannas Ludlow an bhliain chéanna agus rinne imshuí ar feadh naoi mí. Fuair an chathair anacal, agus dearbhaíodh a cairt agus a pribhléidí.

Ach bhí na coilínigh Shasanacha ag faire na faille. Caitlicigh ba ea ceannaithe na Gaillimhe agus gearradh cáin an-trom orthu. Díbríodh na háitreabhaigh Chaitliceacha, ach thit na coilínigh amach le chéile. Nuair a tháinig Séarlas II i réim fógraíodh go mbeadh 'the said ancient inhabitants, freemen and natives' in ann filleadh abhaile, ach d'fhan an Chorporáid faoi smacht na seanchoilínigh. I 1686, ar theacht Shéamas II, ordaíodh go ligfí Caitlicigh isteach, rud a rinneadh; agus thosaigh siad ag neartú na múrtha. Bhí imshuí eile ann i 1692 agus Uilliam Oráiste in Éirinn; ghéill Gaillimh ach bhí mírath tagtha ar chúrsaí tráchtála.

I ndiaidh a chéile d'imigh an tseanchathair; bímis buíoch go maireann cuid dá hiarsmaí. Agus is í Gaillimh an aon chathair sa Phoblacht fós ar féidir leat Gaeilge a chloisteáil á labhairt sna sráideanna.

Ceann an bhalla (Gaillimh)

Wikimedia Commons

Féach

James Hardiman: *The History of the Town and Country of the County of Galway*. Dublin 1820. (Le fáil ag https://books.google.com.au/books?id=Lv8HAAAAQAAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summery_r&cad=0#v=onepage&q&f=false)

¹⁰ Luaite in Hardiman, lch 89.

¹¹ *Annála Ríochta Éireann*: M1586.1. Litriú athchóirithe.

Annála Ríochta Éireann: Eagrán CELT, UCC: <http://www.ucc.ie/celt/published/G100005E/index.html>

Mura mian leat *An Lúibín* a fháil, cuir teachtaireacht dá réir chun rianach@optusnet.com.au.

If you do not wish to receive this newsletter, please send an email accordingly to rianach@optusnet.com.au .

Leaganacha simplithe

An cat Gaelach

Deirtear i gcónaí go bhfuil diamhair sa chat. Is minic an cat le fáil i mbéaloideas na dtíortha Gaelacha. Bhí sé in Éirinn chomh luath leis an Aois Chré-Umha, agus tá tagairt déanta do na cait insa seanscéalta.

Tá léiriú ar nádúr an chait i seanfhocail agus i gcora cainte. Deirtear go bhfuil ag borradh is ag at mar a bheadh cat i mála. B'fhéidir go bhfuil duine chomh bródúil le cat a mbeadh póca air. Deirtear gur ar mhaithe leis féin a bhíonn an cat ag crónán agus gur fearr greim de choinín ná dhá ghreim de chat.

I nGarbhchríocha na hAlban bhíodh eagla orthu roimh an gcat sí, ainmhí a bhí in ann anam an mhairbh a ghoid. Chreididís gur chailleacha iad na cait sí agus gurbh fhéidir leo cuma cait a chur orthu féin naoi n-uaire. Chreideadh na hÉireannaigh gur dhaoine iad na cait go minic.

Chreidtear go mbíodh na cait ábalta an aimsir a réamhaithris. Dá bhrí sin deirtí gur maith an comharthaí an cat.

Ar Oileán Mhanann deiridís go raibh na cait go léir mí-ámharach. In Éirinn ba iad na cait dhubha amháin a bhí mí-ámharach.

Bhí cat ag teaghlach feirmeora tráth agus thuig sé Gaeilge agus Béarla. Tháinig eagla ar an teaghlach agus thug an feirmeoir amach i mála leis é. Ach rug madraí air agus mharaigh é. Díreach roimhe sin dúirt an cat leis an bhfeirmeoir go raibh rún aige an teaghlach go léir a mharú.

Sa seanscéal 'Tromdhámh Ghuaire' aorann an file Seanchán Toirpéist Rí na gCat. Iorasan ab ainm don chat sin agus rug sé ar Sheanchán agus thug leis é chun é a mharú. Ach chonaic Naomh Ciarán, ceardaí, iad, agus chaith sé píosa iarainn le hIorasan agus mharaigh é.

Tá cat eile le fáil i scéal faoi Máel Dúin, a chuaigh ag seoladh i gcurach agus a chonaic a lán iontas. Tháinig sé féin agus a fhoireann ar oileán a raibh cat draíochta ag súgradh ann. Bhí bia agus ornáidí ann. D'íth siad an bia agus rinne duine den fhoireann iarracht ar ornáid a thabhairt leis ach léim an cat tríd agus loisc é. D'imigh an chuid eile ansin.

Gaillimh 1651

I Músaem Cathrach na Gaillimhe tá mionsamhail idirghníomhach de Ghaillimh. Tá sí bunaithe ar Léarscáil na Gaillimhe 1651. Féach YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=-nDy1raoJ-o>.

Cathair mhór thrádála ba ea Gaillimh. Dhéantaí mórán thrádála leis an bhFrainc agus leis an Spáinn. Bhí mūrtha ina timpeall agus bhí mórán tithe cloiche ann. Bhí Gaillimh dilis don Choróin, agus is minic a bhí conspóid idir í agus na taoisigh Ghaelacha. Mar sin féin, bhí Gaeilge á labhairt ann agus bhí nósanna Gaelacha ag muintir na cathrach. Sa bhliain 1536 d'ordaigh Anraí VIII dóibh éirí as na nósanna sin agus Béarla a mhúineadh dá gclann.

I lár an séú haois déag chuaigh an Reifeirméisean i bhfeidhm ar Ghaillimh, ach d'fhan na ceannaithe ina gCaitlicigh. Bhí rialtas Shasana ag iarraidh smacht a fháil ar an tír agus bhí cogáí ar siúl. Rinne sé sin dochar do Ghaillimh ach bhí rath ar an trádáil fós. Thagadh feidhmeannaigh Shasanacha go dtí gaillimh chun gnó a dhéanamh.

Sa seachtú haois déag bhí síocháin ann ar dtús, ach i lár na haoise sin thosaigh cogadh idir an Rí agus an Parlaimint. Thaobhaigh Gaillimh leis an Rí ar dtús agus ansin leis na fórsaí Caitliceacha in Éirinn féin. Chuir arm Parlaiminteach Gaillimh faoi léigear, agus nuair a ghéill an chathair chuaigh coilínigh Shasanacha i réim ann. B'éigean do na ceannaithe Caitliceacha imeacht, ach tháinig siad ar ais i ndeireadh na haoise. Faoin am sin, áfach, bhí cúrsaí thrádála an-lag.

Maireann cuid den tseanchathair fós. Chomh maith leis sin, tá Gaeilge le cloisteáil fós sna sráideanna.

